

BINNENSTEBUITENLANDERS

Het Nederlandse migratiebeleid ten aanzien van
Surinaamse rijksgenoten, 1965 - 1980

BA-thesis Geschiedenis (GE3V14054)
Imperialisme, kolonialisme en *global history*
Scriptiebegeleider: J.W. van der Jagt MA

Milan H. Mosart
4150414
31 maart 2017

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Theoretisch en historiografisch kader	5
Perspectieven op het Nederlandse migratiebeleid ten aanzien van Surinaamse rijksgenoten	9
Staatkundig geknutsel	9
Beeldvorming en discursieve scharnierpunten	12
Vervaagde grenzen en postkoloniaal burgerschap	13
Conclusie	16
Surinaamse migranten: analyse van perspectieven	17
Wederzijds onbegrip	17
Perspectieven op huisvesting	19
Perspectieven op arbeid	20
Perspectieven op educatie	21
Conclusie	22
Beleid en perspectieven: discrepanties en overeenkomsten	23
Kenmerken van perspectieven: Nederlandse overheid	23
Kenmerken van perspectieven: Surinaamse migranten	24
Discrepanties en overeenkomsten	25
Conclusie	26
Conclusie	27
Bibliografie en bronnen	29

Omslagfoto: 'Vaste Kamercommissies op bezoek in de Bijlmermeer voor gesprek met vertegenwoordigers van Surinamers en Antillianen', 19 mei 1972 [Anefo/Nationaal Archief]

Binnenstebuitenlanders

Het Nederlandse migratiebeleid ten aanzien van Surinaamse rijksgenoten, 1965-1980

In 2015 was Europa in de ban van de vluchteling. De vrijwel ongekend hoge aantallen migranten werden door de Europese regeringsleiders met lede ogen aangezien. Daarnaast was niet alleen de hoeveelheid van deze personen problematisch, maar ook de samenstelling ervan. Hoewel het gros de burgeroorlog in Syrië poogde te ontvluchten, bleken ook veel andere groepen hun kans te grijpen. Niet alleen uit andere landen in het Midden-Oosten, maar ook uit Noord- en Sub-Sahara Afrika. Dit waren mensen die de tocht om een diversiteit aan redenen maakten. Sommigen ontvluchtten eveneens conflictsituaties, anderen een repressief regime. Maar veel van hen probeerden te ontkomen aan een abstractere vijandfiguur: armoede.

In Europa stond men tegenover deze economische vluchtelingen minder welwillend dan tegenover diegenen die een enigszins helder afgebakende conflictsituatie ontvluchtten. In Nederland is de gangbare term waarmee zij worden aangeduid het als denigrerend bedoelde 'gelukszoekers'. De Nederlandse overheid hanteert op soortgelijke wijze een strikte scheiding tussen economische vluchtelingen en 'echte' vluchtelingen. Dit valt vanuit geografisch oogpunt te verklaren. Binnen Europa is Nederland één van de kleinste landen qua oppervlakte. Er is dus ogenschijnlijk geen ruimte voor nieuwkomers die niet in acuut levensgevaar zijn. Interessant genoeg is dat 'gebrek aan ruimte' niet alleen fysiek, maar ook mentaal: onder grote delen van de bevolking bestaat het idee dat deze diverse groep van Afrikanen en Arabieren cultureel gezien onverenigbaar zijn met henzelf.

Ongeveer veertig jaar vóór deze gebeurtenissen stond de Nederlandse samenleving eveneens voor een groot immigratievraagstuk. Het betrof toen echter een ogenschijnlijk minder diffuse groep: Surinaamse rijksgenoten. Het migratieverkeer tussen Suriname en Nederland kent een lange geschiedenis, maar in de jaren zeventig van de twintigste eeuw vond de instroom van Suriname naar Nederland haar hoogtepunt. Dit eenzijdige migratieverkeer nam reeds sinds de jaren vijftig gestaag toe, maar na 1960 versnelde de groei, met een zowel absolute als relatieve piek in 1971.¹

Deze migratie was geenszins conflict gerelateerd. Suriname kende, in tegenstelling tot Nederlands-Indië, een vreedzame naoorlogse periode. Dit betekende echter niet dat er geen vuiltje aan de lucht was. In het land heerste grote werkloosheid. Voor veel Surinamers

¹ CBS, 'Buitenlandse migratie van Nederland met Suriname en de Nederlandse Antillen 1946-1972', p. 16.

gold Nederland, dat andere landsdeel van het Koninkrijk, in dat opzicht als het beloofde land. In tegenstelling tot Suriname bood Nederland niet alleen werkgelegenheid, maar ook gedegen infrastructuur en sociale voorzieningen. Hoewel een oceaanbreedte de beide landsdelen scheidde, was dit geenszins een belemmering: het vrije verkeer binnen het Koninkrijk, mogelijk gemaakt door het Statuut in 1954, had een aanzuigende werking op de migratie.

In Nederland keek men argwanend naar deze 'in omvang toenemende vestigingsoverschotten'². Zowel samenleving als politiek stonden overwegend negatief tegenover deze immigratiestroom. Hoewel de voorgaande eeuwen het tegendeel bewezen, overheerste het beeld dat 'Nederland geen immigratieland was'; de zogeheten 'remigratie-ideologie vierde hoogtij.'³ Het in 1973 aangetreden kabinet-Den Uyl, 'het meest progressieve uit de parlementaire geschiedenis'⁴, poogde de instroom uit Suriname een halt toe te roepen middels haar linkse en dus antikoloniale karakter: het zo spoedig mogelijk uitroepen van de onafhankelijkheid van Suriname. Ook in dat land zelf werd het verlangen naar onafhankelijkheid steeds groter, zij het om andere redenen. Dit sentiment werd voornamelijk verwoord door jonge, Surinaamse intellectuelen van Creoolse snit, een luidruchtige minderheid die in het kielzog van de globale dekolonisatie hun kans grepen.

Hoewel zowel de Creoolse intelligentsia als de Nederlandse overheid hun wens in vervulling zagen gaan, had de onafhankelijkheid voor laatstgenoemde een averechtse werking. In de aanloop ernaartoe nam de migratie vanuit Suriname naar Nederland alleen maar toe. Dit fenomeen wordt ook wel omschreven als de '*beat the ban rush*': 'de voortdurende dreiging dat de grens gesloten zou worden, deed mensen besluiten versneld te migreren nu het nog kon.'⁵ Tegelijkertijd kwam de grote aanwas van Surinaamse migranten niet bepaald goed terecht. In tegenstelling tot hun verwachtingen, troffen zij in Nederland juist een lage werkgelegenheid aan, grotendeels veroorzaakt door de oliecrisis van 1973. Bovendien werd de overheid overrompeld door de averechtse werking van het gevoerde beleid, wat de integratie en acceptatie van de Surinamers onder de inheemse bevolking niet ten goede kwam. Zo ontstond uit deze bestuurlijke chaos onder andere de 'gettoachtige concentratie' in de Amsterdamse Bijlmer.⁶ Deze en andere factoren leidden tot een 'marginale sociale positie die kenmerkend is voor de randgroepering'.⁷

² CBS, 'Buitenlandse migratie', p. 3.

³ J.M.M. van Amersfoort, 'Een som van misverstanden: het kabinet-Den Uyl en de immigratie van Surinamers', in: *Justitiële Verkenningen*, vol. 38, no. 2, pp. 109-121, p. 118.

⁴ Parlement & Politiek, 'Kabinet-Den Uyl (1973-1977)', https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvw9/kabinet_den_uyl_1973_1977

⁵ Van Amersfoort, 'Een som van misverstanden', p. 117.

⁶ Ibidem, p. 118.

⁷ P.E.J. Buiks, *Surinaamse jongeren op de Kruiskade. Overleven in een etnische randgroep* (Deventer 1983), p. 39.

Hoewel de precieze omstandigheden grote verschillen vertonen, vallen er toch overeenkomsten te zien tussen het immigratiebeleid heden ten dage en dat van veertig jaar geleden. Beiden worden gekenmerkt door overrompeling enerzijds en het idee dat de migranten terug zullen keren naar het land van herkomst anderzijds. Met betrekking tot het eerste punt kan de vraag worden gesteld waarom het vraagstuk 'immigratie' telkens zulke dramatische proporties aanneemt. Wat betreft het tweede punt leert de migratiegeschiedenis dat de remigratiegedachte slechts wensdenken is. Deze discrepanties tussen beleid en werkelijkheid vormen de voornaamste uitgangspunten van deze scriptie. Door een analyse te maken van de migratie en vestiging van 'foreigners with a Dutch passport'⁸ wordt gepoogd een antwoord te vinden op de volgende onderzoeksvraag: *In hoeverre had het Nederlandse immigratiebeleid een marginaliserend effect op Surinaamse migranten tussen 1965 en 1980?*

Om deze vraag te kunnen beantwoorden wordt gebruikt gemaakt van de volgende deelvragen. Ten eerste wordt het Nederlandse migratiebeleid onder de loep genomen. Wat was de houding van de politiek ten opzichte van de migranten? Waardoor werd de besluitvorming omtrent dit onderwerp beïnvloed? Hierbij wordt gebruik gemaakt van bestaand historisch onderzoek naar de rol van regering en overheid.

Ten tweede wordt er gekeken naar de Surinaamse migranten zelf. Wat karakteriseerde de betrekkingen tussen Surinamers en Nederlanders? Hoe beschouwden de migranten de situatie in hun nieuwe thuisland? De factoren huisvesting, arbeid, en educatie spelen een centrale rol in de analyse hiervan.

Ten derde worden de perspectieven van de Nederlandse overheid en de Surinaamse migranten met elkaar vergeleken. Wat waren de kenmerkende aspecten hiervan? Waren er voornamelijk discrepanties tussen deze zienswijzen, of vielen er ook overeenkomsten waar te nemen?

Deze vragen worden beantwoord door het bestuderen van secundaire literatuur over (postkoloniale) migratie, zowel specifiek Surinaams als algemeen. Daarnaast wordt er voornamelijk gebruik gemaakt van Surinaamse en Nederlandse kranten die de ervaringen van de gemigreerde rijksgenoten optekenden.

Door te bekijken of het Nederlandse immigratiebeleid ten aanzien van Surinaamse rijksgenoten een marginaliserende werking op deze migrantengroep heeft gehad, wordt gepoogd tot een beter begrip te komen van deze unieke migratiegolf. Waar is het goed gegaan, en waar is het misgegaan? Het bestuderen van de discrepanties tussen beleid en werkelijkheid vormt mogelijk een vruchtbaar kader waarin de problematiek van zowel verleden als heden nader bekeken kunnen worden.

⁸ H. Vermeulen en R. Penninx (eds.), *Immigrant Integration. The Dutch Case* (Amsterdam 2000), p. 64

Theoretisch en historiografisch kader

Bij het bestuderen van het vestigingsklimaat van Surinamers in Nederland, is het nuttig om enkele theorieën die hiermee in verband staan nader te bekijken. Hierbij zijn twee hoofdthema's van belang: migratie en integratie. Allereerst wordt de factor migratie besproken.

De voornaamste these van de zogeheten *Chicago School* behelst het concept 'successie'. Hiermee wordt de opeenvolging van verschillende groeperingen binnen een gebied beschreven. Dit proces valt bij monde van Frank Bovenkerk in vier fases uiteen: penetratie, invasie, *tipping point*, en successie.⁹ In eerste instantie bestaat de migrantengroep uit slechts enkelingen, die door de gevestigde bewoners als 'exotisch element' worden bekeken.¹⁰ Hun geringe aantal vormt geen bedreiging voor de bestaande groep. Wanneer vervolgens familieleden en landgenoten van de enkele exoten hun intrede in de omgeving doen, breekt de fase van invasie aan. De gevestigde bewoners stellen zich agressief tegenover de nieuwkomers op en bieden weerstand aan deze vreemdelingen. Deze spanningen nemen toe totdat de 'balans' verstoord is; het *tipping point*. 'De "sterksten" onder de oorspronkelijke bewoners zijn inmiddels vertrokken en ook de overigen [van de gevestigde groep] proberen nu weg te komen.'¹¹ De gestage toename van nieuwkomers en de gestage aftocht van gevestigden leidt uiteindelijk tot de fase van successie, waarbij de immigranten het getalsmatige en culturele overwicht kennen.

Deze ruim honderd jaar oude these is vanzelfsprekend niet zonder kritiek en aanvullingen gebleven. Met name bij de fase van invasie gaat de vraag op of dit altijd tot agressiviteit en weerstand vanuit de gevestigde bewoners leidt. Reeds in 1938 stelde de socioloog Cressey dit idee bij: 'Where the groups are of a similar social and economic level with no particular dislike for each other, the supplanting of one group by another usually involves only a minimum of friction.'¹² Naast sociaaleconomische en sociaal-culturele verschillen is er ook een derde factor die de mate van conflict beïnvloedt, namelijk het tempo waarin de nieuwkomers hun intrede doen. Vanzelfsprekend staat men positiever tegenover een relatief langzame toename van de nieuwkomers dan tegenover een grote aanwas binnen een korte periode. Er zijn analogieën troef; van de kikker in de pan met kokend water, tot de vergelijking van een kabbelend beekje met een tsunami. Het ligt er maar net aan hoe groot de voorliefde voor beeldspraak is.

Deze successiethese hangt in grote mate samen met twee andere migratiebegrippen: de contacthypothese en etnische concurrentie. Het eerste begrip is als

⁹ M. van Niekerk, T. Sunier en H. Vermeulen, *Bekende vreemden: Surinamers, Turken en Nederlanders in een naoorlogse wijk* (Amsterdam 1989), p. 14

¹⁰ Van Niekerk, Sunier en Vermeulen., *Bekende vreemden*, p. 14.

¹¹ Ibidem, p. 14.

¹² Ibidem, p. 15

zodanig geformuleerd door de socioloog Homans, en stelt dat bij een grotere frequentie van interacties tussen twee of meer personen zij eerder op elkaar gesteld raken; en hoe meer personen op elkaar gesteld zijn, hoe groter de frequentie van hun interacties. Dit ligt enigszins voor de hand, zeker wanneer men het betreft op de eigen interacties met vrienden en familie. Het leidt echter tot een discrepantie wanneer het wordt toegepast op relaties tussen verschillende etnische groeperingen. Daar lijkt immers sprake te zijn van toenemend conflict bij een toenemende frequentie van interacties. Zo ook bij de Surinaamse migratie naar Nederland in de jaren zestig en zeventig: 'With the arrival of large numbers of Surinamese since the sixties, the Surinamese presence became more noticeable. Surinamese were increasingly likely to be considered foreigners, and less likely fellow citizens.'¹³ De contacthypothese is dan ook in de loop der jaren verder ontwikkeld dan de oorspronkelijke, louter positieve definitie. Gesteld kan worden dat een grotere mate van interactie tussen verschillende groepen een *intensivering* van gevoelens teweeg brengt, die zowel positief als negatief kan zijn: 'an increase in social interaction is likely to bring about an increase of hostility as well as of liking'.¹⁴

Aan deze toenemende frictie tussen verschillende groepen ligt de zogeheten etnische concurrentie ten grondslag. Deze 'stammenstrijd' kent zowel ingebeelde als reële aspecten. In Nederland bestaat al langer de idee van allochtonen die de banen van autochtonen 'inpijken'; de leus '*they took our jobs!*' van de stereotiepe *redneck* geldt als Amerikaanse evenknie van dit sentiment. Vooral in Nederland is het echter dan nog maar de vraag in hoeverre deze migranten in dezelfde vijver van de arbeidsmarkt vissen als de autochtonen. Anderzijds zijn er concrete voorbeelden van etnische concurrentie in de definitie gehanteerd door Van Niekerk, Sunier, en Vermeulen: 'when two or more ethnic populations try to acquire the same valued resources (e.g. housing, jobs, other kinds of rewards)'.¹⁵ De Surinaamse migranten die in de jaren zestig en zeventig in Nederland arriveerden, waren grotendeels laaggeschoold en niet vermogend. Wat betreft huisvesting visten zij dus in dezelfde vijver als de laaggeschoolde en niet vermogende autochtone bevolking. 'They [the Surinamese] were still largely concentrated at the bottom of the already tight housing market in the Randstad. This elicited resistance among the Dutch in large cities who were *competing for the same sort of housing*'.¹⁶ Toenemende spanningen waren niet alleen zichtbaar in de lagere regionen van de woningmarkt, maar zeker ook in de lagere regionen van de arbeidsmarkt. Hoewel deze these voornamelijk van toepassing is op de V.S., is het niet ondenkbaar dat de zogeheten *split labor market theory* van Edna Bonacich de relatie tussen concurrerende etnische groeperingen op de arbeidsmarkt in

¹³ Vermeulen en Penninx (eds.), *Immigrant Integration*, p. 71

¹⁴ Van Niekerk, Sunier en Vermeulen, *Bekende vreemden*, p. 13

¹⁵ Ibidem, p. 16

¹⁶ Vermeulen en Penninx (eds.), *Immigrant Integration*, p. 71 [eigen cursivering].

Nederland ten dele verklaart. Deze these stelt dat door het verschil in loon tussen blanke en zwarte arbeiders – autochtone en Surinaamse arbeiders in Nederland – bij eerstgenoemden de vrees ontstaat dat zij uit de markt geprijsd worden door de nieuwkomers. Dit versterkt vervolgens de etnische concurrentie, en kan uiteindelijk ook leiden tot interetnische conflicten.

Voor een theoretische onderbouwing van het concept integratie wordt gebruikgemaakt van het begrippenkader van Vermeulen. Wat betreft de omgang van natiestaten met migranten constateert hij een keerpunt in de periode 1967-1973. Waar voorheen etnische minderheden werden onderworpen aan een 'harsh assimilationist regime', ontstond er in die jaren 'a more pluralist conception of the nation-state'.¹⁷ Deze periode viel samen met de transitie van industrie tot dienstensector, en tevens met de opkomst van emancipatoire en antikoloniale bewegingen. Voorts werd de term integratie als overkoepelend concept gehanteerd. Het overkoepelende aspect ervan moet benadrukt worden, aangezien er niet één definitie van integratie is. Zo zijn er wat betreft het beleid van nationale overheden drie modellen waar te nemen, die allen als 'integratie' worden aangeduid: 'assimilation', 'partial exclusion', en 'multicultural'.¹⁸ Als voorbeelden van landen waar integratie als zodanig wordt gezien, gelden respectievelijk Frankrijk, Duitsland, en Zweden.

Of de term 'integratie' nu op een uitgesproken pluralistische manier of een meer op assimilatie gerichte manier wordt gebezigd, suggereert het in alle gevallen 'a need for unity, harmony and normative consensus'.¹⁹ Het is niet opmerkelijk dat deze behoefte bestaat, aangezien de eerder beschreven migratietheses duidelijk maken dat spanningen en conflicten tussen de verschillende etnische groepen nooit ver weg zijn. Om dit streven nader te bestuderen, stelt Vermeulen dat er vier sferen waarin het integratieproces plaatsvindt: het wettelijke, het politieke, het sociaaleconomische, en het sociaal-culturele. Hiermee wordt het begrip integratie minder monolithisch gemaakt. Het is immers een 'differentiated process': 'developments in one sphere or subsphere need not always follow the same course as developments in other spheres'.²⁰ Zo kan bijvoorbeeld verklaard worden dat een etnische groep op sociaaleconomisch vlak goed meedraait in de samenleving, maar politiek gezien nog steeds ver achterloopt op de dominante groep.

In het kader van marginalisatie is het politieke subdomein een relevant onderzoeksveld. Hoewel politiek engagement geen verplichting is, zegt de mate waarin een bevolkingsgroep participeert in politiek veel over het vestigingsklimaat. Het gaat immers om representatie en macht: uiteindelijk wil je als migrant niet alleen je steentje

¹⁷ Vermeulen en Penninx (eds.), *Immigrant Integration*, p. 1.

¹⁸ Ibidem, p. 2.

¹⁹ Ibidem, p. 3.

²⁰ Ibidem, p. 4.

bijdragen, maar ook invloed hebben op waar dat steentje heengaat. Het werk van Odmalm verklaart hoe en waarom migranten wel en niet participeren in de politiek van hun gastland. Hij analyseert dit door een historisch-institutioneel raamwerk te combineren met identiteitsvorming van migranten. Zoals hij terecht stelt, zijn het niet alleen sociaaleconomische factoren die politieke participatie dicteren, maar zeker ook 'the extent to which migrants are able (or not able) to see *themselves as legitimate citizens* of the new society'.²¹

²¹ P. Odmalm, *Migration Policies and Political Participation: Inclusion or Exclusion in Western Europe?* (Londen 2005), p. 2 [eigen cursivering].

Perspectieven op het Nederlandse migratiebeleid ten aanzien van Surinaamse rijksgenoten

In dit hoofdstuk worden verschillende perspectieven op het Nederlandse migratiebeleid uiteengezet. Hierbij is met name het werk van bevolkingsgeograaf Hans van Amersfoort leidinggevend. Tevens wordt er gekeken naar de factor beeldvorming en ideeën over het postkoloniale burgerschap. Op deze wijze wordt helder gemaakt op welke wijze de Nederlandse overheid migratiebeleid toepaste op de Surinaamse rijksgenoten.

In zijn artikel met de veelzeggende titel 'Een som van misverstanden' bekritiseert hij van Amersfoort het beleid van het kabinet-Den Uyl ten aanzien van de immigratiegolf uit Suriname in de jaren zeventig. Hij stelt dat het gevoerde beleid, dat poogde deze immigratie een halt toe te roepen, een averechtse werking had. Aan dit falen lagen twee aspecten ten grondslag: de beeldvorming van de Surinamers enerzijds en het niet concretiseren van aangekondigde bestuursmaatregelen anderzijds. In eerste instantie beschrijft van Amersfoort de situatie vóór 1973, het jaar waarin Den Uyl in Nederland aan de macht kwam en Henck Arron in Suriname; het jaar waarin de Surinaamse migratie 'een werkelijk sociaal probleem' werd.²²

Staatkundig geknutsel

Als kolonie kende Suriname een klassieke migratierelatie met het moederland. Hierbij was 'de cultuur van het moederland toonaangevend, [en] was het onderwijs op Nederlandse leest geschoeid.'²³ Zo was het reeds in de negentiende eeuw niet ongebruikelijk dat jongeren, voornamelijk afkomstig uit de hogere klassen, na hun middelbare opleiding in Suriname naar Nederland togen 'voor scholing en vorming'²⁴. De relatie tussen kolonie en moederland kreeg in 1954 echter een fundamenteel ander karakter. Het Statuut voor het Koninkrijk gold als een staatkundige dekolonisatie van Suriname en de Nederlandse Antillen: voorts zouden deze twee rijksgenoten samen met Nederland gelijkwaardige partners binnen het Koninkrijk zijn. Een bijkomstigheid van deze hernieuwde staatsinrichting was dat alle rijksgenoten voortaan als volwaardige Nederlandse staatsburgers golden. Dit was in lijn met de ontstaansgeschiedenis van het Statuut. Deze vond immers haar oorsprong in een rede van koningin Wilhelmina in december 1942, waarin zij nieuwe staatkundige verhoudingen aan de overzeese gebieden beloofde. Hiermee werd als het ware voorgesorteerd op de naoorlogse wereldorde, waarbinnen onder het auspiciën van de Verenigde Staten geen ruimte was voor de Europese koloniën van weleer.

²² Van Amersfoort, 'Een som van misverstanden', p. 111.

²³ Ibidem, p. 110.

²⁴ Ibidem, p. 110.

Binnen het kader van deze naoorlogse staatkundige verhoudingen constateert van Amersfoort zowel een herstel als een verbreding van de oude migratiepatronen. In Nederland zwol in de jaren van wederopbouw de arbeidsmarkt weer aan. En bovendien deed de twintigste eeuw ook haar intrede in Suriname: mediatechnologieën gaven de bevolking 'een ruimere horizon'²⁵ en tevens was er sprake van een significante daling in de kosten van de trans-Atlantische oversteek. Niet alleen de creoolse middenklasse en daarboven, 'maar alle lagen van de creoolse bevolking [en] ook het Hindoestaanse bevolkingsdeel'²⁶ werden nu deel van het migratieproces. Met 1958 en 1959 als uitzondering, nam de migratie uit Suriname naar Nederland na 1954 inderdaad gestaag toe.²⁷ Deze instroom stond echter haaks op de 'malthusiaanse vrees voor overbevolking' die 'een belangrijke rol in de bevolkingspolitiek' speelde.²⁸ Als 'land dat emigratie subsidieerde'²⁹ werd de toenemende immigratie zowel in politiek als publieke opinie vrijwel volledig genegeerd. Het was inderdaad de emigratiepolitiek die op de voorgrond stond; voorbeelden van Nederlanders die in de jaren veertig en vijftig naar Canada of Australië vertrokken zijn legio.

Van Amersfoort constateert dat in deze tijd immigratie, 'een hoogst ongewenst verschijnsel', 'als een soort spook door de samenleving [waarde]'.³⁰ De zichtbare belichaming van dit immigratiespook was de Surinamer. Hoewel deze groep migranten een sociaal en etnisch heterogene populatie vormden, waren het specifiek de creolen die deze belichaming invulling gaven. Dit had twee oorzaken. Ten eerste waren de Surinaamse migranten vrijwel uitsluitend in de grote steden gevestigd. Buiten die metropolen werd de Surinamer 'alom gezien als een ongeschoolde neger, die het in de samenleving niet kon redden en zich bij voorkeur bezighield met drugshandel en prostitutie'.³¹ De andere oorzaak voor de overheersing van de creolen in de beeldvorming van Surinamers, was het feit dat 'Surinamers die niet in het beeld pasten, niet als Surinamer [werden] herkend, maar als Indische Nederlander [werden] gezien'.³² Hoewel de totale omvang van de Surinaamse migratie gering was, was het aandeel van de Hindostanen en Javanen daarin nog geringer. Dat deze kleine groepen door de Nederlanders als zodanig werden gezien is niet opmerkelijk. Wat betreft hun taal en etniciteit waren het immers 'Indische Nederlanders'; hun Zuid-Amerikaanse tussenstop vormde voor het koloniale moederland geen wezenlijk aspect van hun identiteit.

²⁵ Van Amersfoort, 'Een som van misverstanden', p. 111.

²⁶ Ibidem, p. 111.

²⁷ CBS, 'Buitenlandse migratie', p. 16.

²⁸ Van Amersfoort, 'Een som van misverstanden', p. 111-112.

²⁹ Ibidem, p. 112.

³⁰ Ibidem, p. 112.

³¹ Ibidem, p. 112.

³² Ibidem, p. 112.

Toen het kabinet-Den Uyl op de bühne verscheen was de beeldvorming van het immigratievraagstuk dus letterlijk en figuurlijk donker gekleurd. Problematisch was het feit dat de Vreemdelingenwet, het voornaamste middel om ongewenste immigratie tegen te gaan, niet van toepassing was op de Surinaamse rijksgenoten die het Nederlands staatsburgerschap genoten. Zij waren immers geen vreemdelingen. Eén van de meest gewaagde pogingen om dit fundamentele probleem aan te pakken, kwam van minister van Justitie van Agt. In een interview met Het Parool in december 1972 stelde hij dat 'desnoods de Grondwet gewijzigd [moest] worden om Surinamers de toegang tot Nederland te kunnen verbieden.'³³ Dit leidde echter niet tot concrete maatregelen. Van Amersfoort constateert dat het 'Van Agt kennelijk meer [ging] om het slaken van een populaire kreet dan om de oplossing van een bestuurlijk probleem.'³⁴ Bij gebrek aan grondwetswijzigingen restte de Nederlandse regering slechts één andere optie om de immigratie te beperken: het aan banden leggen van het Statuut. Omdat de drie rijksdelen echter een gelijkwaardige status binnen het Koninkrijk hadden, viel dit niet eenzijdig te bewerkstelligen. Bovendien 'was deze stap [voor de PvdA en links Nederland] ideologisch onmogelijk'.³⁵ Binnen deze kringen vierde het antikoloniale sentiment hoogtij, en 'een eenzijdige opzegging van het Statuut door Nederland zou [...] als een daad van paternalistische bevoogding worden opgevat.'³⁶ Van Amersfoort wijst erop dat zich een merkwaardige tegenstelling voordeed, waardoor 'de PvdA zichzelf tot besluiteloosheid [veroordeelde]': 'men wilde absoluut de onafhankelijkheid van Suriname, maar men had zichzelf ideologisch afhankelijk gemaakt van een Surinaams initiatief om die te realiseren.'³⁷ Toen de nieuwe Surinaamse premier Arron in februari 1974 zijn onafhankelijkheidsstreven aankondigde, kwam dit voor de Nederlandse regering dan ook 'als een geschenk uit de hemel'.³⁸

De paniek zaaiende taal van politici als van Agt gecombineerd met de besluiteloosheid van het kabinet-Den Uyl kwam volgens van Amersfoort de integratie van de Surinaamse migranten niet ten goede. 'De voortdurende dreiging dat de grens gesloten zou worden, deed mensen besluiten versneld te migreren nu het nog kon.'³⁹ Deze grote aanwas van migranten leidde tot een 'gettoachtige concentratie' in noodopvangen en wijken als de Bijlmer; de ongelukkige timing van economische laagconjunctuur leidde tot een onevenredig hoge werkloosheid onder de Surinamers.⁴⁰ Ondanks de problematiek met betrekking tot huisvesting en arbeid, baarde de factor educatie minder zorgen: 'de

³³ Van Amersfoort, 'Een som van misverstanden', p. 113.

³⁴ Ibidem, p. 113.

³⁵ Ibidem, p. 114.

³⁶ Ibidem, p. 115.

³⁷ Ibidem, p. 115.

³⁸ Ibidem, p. 116.

³⁹ Ibidem, p. 117.

⁴⁰ Ibidem, p. 118.

onderwijsparticipatie van de tweede generatie was opmerkelijk hoog'.⁴¹ De mate waarin dit opmerkelijk was kan in twijfel worden getrokken. Immers, het feit dat zowel de taal als het schoolsysteem in Suriname en Nederland overeenkwamen, geldt als een klassiek voorbeeld van de 'post-colonial bonus'.⁴²

Beeldvorming en discursieve scharnierpunten

In haar proefschrift *Oude onbekenden* maakt migratiehistoricus Charlotte Laarman een discursieve analyse van politieke en publieke debatten over postkoloniale migratie in Nederland. Eén van haar kernbegrippen is het zogeheten 'scharnierpunt': 'een moment van debat waarop het "wij" – de natie – wordt gedefinieerd en geherdefinieerd en beelden en retoriek van functie veranderen.'⁴³ Voor de Surinaamse migranten constateert zij een dergelijk moment in de jaren 1974-1975. Een 'scharnierpunt in het politieke immigratievertoog' plaatst zij echter enkele jaren eerder, 'bij het aannemen van de motie Van Lier door de Tweede Kamer, eind 1970.'⁴⁴

De motie van het PvdA-kamerlid van Lier sloot aan bij het in Nederland overheersende sentiment dat de Surinaamse migratie zo spoedig mogelijk moest worden ingedamd. Hij wenste een rapport 'over de aard en de omvang der bij deze migratie gerezen problemen'.⁴⁵ Volgens Laarman was dit 'de eerste keer dat er openlijk [in de Tweede Kamer] werd gesproken over de juridische beperking van de migratie'.⁴⁶ Zoals eerder vermeld waren de Surinamers immers Nederlandse staatsburgers voor wie vrij verkeer binnen het Koninkrijk gold. Dit maakte het lastig om juridische barrières voor de toelating van deze migranten op te werpen. Interessant genoeg constateert Laarman een oorzakelijke relatie tussen de negatieve beeldvorming van de Surinamers en de politieke pogingen deze rijksgenoten buiten te sluiten. 'De functie van problematisering van de migratie van Surinamers naar Nederland was dat het debat over een toelatingsregeling voor Surinamers kon worden geopend'.⁴⁷ Instinctief is het de mens eigen om meer oog te hebben voor het negatieve dan het positieve. Dit gold eveneens voor de wetenschappelijke studies naar migranten, die zich in die jaren voornamelijk richtten op de criminele en werkloze elementen van die groep. Op eenzelfde manier lag de nadruk in de pers voornamelijk op negatieve berichtgeving met betrekking tot Surinamers. Zo vormde de

⁴¹ Van Amersfoort, 'Een som van misverstanden', p. 118.

⁴² U. Bosma (ed.), *Post-Colonial Immigrants and Identity Formations in the Netherlands* (Amsterdam 2012), p. 13.

⁴³ C. Laarman, *Oude onbekenden. Het politieke en publieke debat over postkoloniale migranten, 1945-2005* (Hilversum 2013), p. 27.

⁴⁴ Laarman, *Oude onbekenden*, p. 160.

⁴⁵ Kamerstuk Tweede Kamer 1970-1971, Kamerstuknummer 10900 IV, ondernummer 7, 3 december 1970.

⁴⁶ Laarman, *Oude onbekenden*, p. 160.

⁴⁷ Ibidem, p. 160.

problematiek van een deel het beeld van het geheel, dat derhalve de politieke besluitvorming rechtvaardigde. Desalniettemin schurkten deze pogingen vaak tegen de grenzen van het toelaatbare aan. Een saillant voorbeeld hiervan is de zogeheten 'vertragingpolitiek' van de KLM. Hoewel de vraag toenam, bleef het aantal vluchten op aansporing van de Rijksluchtvaartdienst tussen Amsterdam en Paramaribo begin jaren zeventig vrijwel gelijk. Deze 'verkapte sluis [...] om de toelating van rijksgenoten te vertragen'⁴⁸ bleef tot aan de vooravond van de Surinaamse onafhankelijkheid een kwestie op het hoogste politieke niveau, toen premier Den Uyl zich bezighield met de vraag hoe hij nog niet gereserveerde stoelen op een KLM-vlucht het beste kon laten 'verdwijnen'.⁴⁹

Naast de immigratiepolitiek is een ander punt waar Laarman op wijst het contrast tussen de beeldvorming van twee groepen postkoloniale migranten: die uit Nederlands-Indië enerzijds en die uit Suriname anderzijds. Zij maakt daarbij de terechte opmerking dat de Surinamers, gezien hun moment van migratie – vóór de onafhankelijkheid in tegenstelling tot *erná* – niet zozeer gelden als postkoloniale migranten maar eerder als 'dekolonisatie-migranten'.⁵⁰ De problematisering van de Surinaamse migratie was niet alleen op Nederland georiënteerd, maar ook op het thuisland: 'Suriname verloor te veel mensen om het land te kunnen opbouwen.'⁵¹ De migratie werd gezien als een puur economische vlucht, waarbij de Surinamers eieren voor hun geld in het welvarende Nederland kozen. Wat betreft de Indische Nederlanders was er eveneens sprake van een vlucht, maar daarbij lag de nadruk op de humanitaire aspecten ervan. En hoewel de misstanden uit het koloniale verleden reden waren om het restrictieve toelatingsbeleid voor de Indische Nederlanders te versoepelen, gold datzelfde verleden in de Surinaamse kwestie juist als reden om de onafhankelijkheid en dus de zelfstandigheid van de voormalige kolonie te verwezenlijken.⁵² Een interessante discursieve twist, aangezien hetzelfde argument dat gebruikt werd om mensen toe te laten uiteindelijk als argument werd gebruikt om mensen te weren.

Vervaagde grenzen en postkoloniaal burgerschap

In de bundel *Post-colonial Immigrants and Identity Formations in the Netherlands* geeft Ulbe Bosma in het hoofdstuk 'Why is there no post-colonial debate in the Netherlands?' een analyse van deze opmerkelijke lacune. Hoewel hij hierin niet expliciet een historische blik werpt op het migratiebeleid ten aanzien van Surinaamse rijksgenoten, maakt hij

⁴⁸ Laarman, *Oude onbekenden*, p. 165.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 167-168.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 158.

⁵¹ *Ibidem*, p. 174.

⁵² *Ibidem*, p. 175.

desalniettemin enkele verhelderende observaties. Uitgangspunt is het feit dat in landen met een soortgelijk koloniaal verleden, zoals Frankrijk en Groot-Brittannië, postkoloniale kwesties in zowel heden als verleden uitvoerig zijn bediscussieerd. Bosma wijt dit Nederlandse discussievacuüm hoofdzakelijk aan twee elementen. Ten eerste wijst hij op het aspect taal.

In Nederland deed het postkoloniale haar intreden met de onafhankelijkheid van Indonesië. Reeds tijdens de Japanse bezetting werd het Nederlands verboden, en in 1956 werd het ook door de Indonesische autoriteiten niet meer als officiële taal erkend.⁵³ In de West waren soortgelijke ontwikkelingen waarneembaar, hetzij in mindere mate. In Suriname kreeg het Sranan Tongo, voornamelijk gepromoot door Creoolse nationalisten, niet de overhand aangezien de etnisch diverse Surinaamse samenleving 'no common vernacular'⁵⁴ kende, en het Nederlands dus de meest praktische omgangstaal bleef. Het feit dat de taal in Indië het onderspit delfde woog echter zwaar genoeg voor Nederlandse intellectuelen. Het mantra "Indië verloren, rampspoed geboren" sloeg niet alleen op het economische en politieke, maar ook op het academische. 'With the loss of cultural relations with Indonesia, the idea that Dutch constituted a language zone of any international consequence disappeared altogether. [...] Concomitant [...] intellectual engagement with colonialism and its consequences disappeared'⁵⁵. De analogie met een op de klippen gelopen relatie doemt op; bij een dergelijk harde breuk met een partner, is *damnatio memoriae* een veelvoorkomend therapeutisch middel. Deze talige loskoppeling stond in groot contrast met Frankrijk en Groot-Brittannië, waar het Frans en het Engels in de loop van de twintigste eeuw in hun respectievelijke "kroonjuwelen" zeer gangbaar bleven.

Het achterblijven van intellectueel engagement met postkoloniale kwesties verklaart echter slechts ten dele waarom dit in Nederland geen onderwerp van discussie was. Bosma geeft als tweede verklaring dat 'post-colonial migrants are not perceived as a distinct group in minority discourses.'⁵⁶ Het aantal postkoloniale migranten binnen de categorie "niet-Westerse migranten" in Nederland was gering vergeleken met Frankrijk en Groot-Brittannië. Bij laatstgenoemden waren vrijwel alle niet-Westerse migranten afkomstig uit de voormalige koloniën, terwijl dit aandeel in Nederland ongeveer de helft bedroeg.⁵⁷ De Nederlandse immigratie werd voor de andere helft gevormd door de gastarbeiders die vanuit het Mediterrane zeegebied naar Nederland kwamen. Het feit dat veel van de migranten die technisch gezien postkoloniaal waren in de praktijk eveneens de rol van arbeidsmigrant vervulden, leidde ertoe dat 'the distinction between labour

⁵³ Bosma (ed.), *Post-Colonial Immigrants & Identity Formations*, p. 195.

⁵⁴ Ibidem, p. 196.

⁵⁵ Ibidem, p. 196.

⁵⁶ Ibidem, p. 197.

⁵⁷ Ibidem, p. 197.

migrants and post-colonial migrants lost its relevance.⁵⁸ Het is onwaarschijnlijk dat deze vervaging van grenzen geen invloed had op het contemporaine migratiebeleid ten aanzien van Surinaamse rijksgenoten. Tegelijkertijd vormde de Nederlandse taal een verwantschap, waardoor intellectueel engagement met het rijkdeel niet werd uitgesloten. Hier komt de door Laarman geconstateerde discursieve twist echter weer naar voren; in tegenstelling tot Indië, was dit engagement geen middel om Suriname te behouden, maar juist om het af te stoten.

Als taal een informele band tussen individuen en groepen vormt, dan geldt het paspoort als de formele band. In dezelfde bundel wijdt Guno Jones zijn hoofdstuk aan de analyse van het postkoloniale burgerschap. Zoals eerder vermeld, waren de Surinaamse rijksgenoten met ingang van het Statuut volwaardige staatsburgers met de Nederlandse nationaliteit. In lijn met Van Amersfoort constateert Jones echter dat 'Dutch lawmakers were quite reluctant to respect the rights of Dutch nationals from their former overseas possessions.'⁵⁹ Om deze discrepantie tussen de behandeling van inheemse en uitheemse ingezetenen te verklaren, wijst Jones op de nauw gehanteerde definitie van "burgerschap". Aangezien dit begrip onlosmakelijk verbonden is met nationaliteit, is het traditioneel gezien 'territorially delimited'⁶⁰. Het begrip nationaliteit werd immers gedefinieerd toen natiestaten het licht zagen, die op hun beurt worden gedefinieerd door hun 'fysieke grenzen (in de vorm van slagbomen, wachthuisjes en balies) en ideologische grenzen.'⁶¹ Jones beargumenteert dat het territoriaal afgebakende concept van burgerschap haaks stond op de 'trans-territorial dimensions of European empires'⁶². Immers, door het stellen van grenzen vindt het proces van inclusie en exclusie plaats. In tegenstelling tot de 'universalistic ethic [of] ("equal citizenship for all")'⁶³, die de Surinaamse rijksgenoten dezelfde rechten als Nederlandse rijksgenoten zou moeten garanderen, was hun staatsburgerschap geenszins een voorwaarde voor inclusie in Nederland zondermeer. Hier valt een soort paradox waar te nemen: de Surinaamse rijksgenoten voldeden zowel fysiek als ideologisch aan de voorwaarden voor inclusie in Nederland – ze mochten door de slagbomen en ze spraken de taal – maar tevens voldeden zij aan de voorwaarden voor exclusie door Nederlandse rijksgenoten – de fysieke scheiding van een oceaانبreedte en aanzienlijke culturele verschillen. Jones constateert dat in de Nederlandse politiek het sentiment van exclusie de overhand kreeg toen de Surinaamse migratie in de jaren zestig toenam. Tevens ziet hij de Surinaamse onafhankelijkheid vanuit dit kader: 'decolonisation

⁵⁸ Bosma (ed.), *Post-colonial Immigrants*, p. 199.

⁵⁹ Ibidem, p. 27.

⁶⁰ Ibidem, p. 29.

⁶¹ J. Schuster, *Poortwachters over immigranten. Het debat over immigratie in het naoorlogse Groot-Brittannië en Nederland* (Amsterdam 1999), p. 8.

⁶² Bosma (ed.), *Post-colonial Immigrants*, p. 30.

⁶³ Ibidem, p. 30.

became a means of drawing the boundaries of the Dutch *nation*.⁶⁴ Voorts was het Koninkrijk der Nederlanden officieel nog trans-territoriaal, maar officieus beperkt tot Noordwest-Europa.

Conclusie

De migratie van Surinaamse rijksgenoten naar Nederland kreeg een problematischer karakter naarmate hun aantallen toenamen. Dit kwam grotendeels door negatieve beeldvorming; uitzonderingen en vooroordelen fungeerden als *pars pro toto*. Hierbij was er sprake van een wisselwerking tussen pers en politiek, waarbij paniek en remigratiegedachten de leidraad vormden. Deze twee aspecten hadden een verlamdende werking op het immigratiebeleid: enerzijds was er overrompeling, deels reëel en deels ingebeeld, en anderzijds was men niet gericht op een langetermijnstrategie. Onder historici bestaat er wat dit betreft een zekere mate van consensus, waarbij "nestor" Van Amersfoort veelal het voortouw neemt.

⁶⁴ Bosma (ed.), *Post-colonial Immigrants*, p. 42 [eigen cursivering].

Surinaamse migranten: analyse van perspectieven

In dit deel van de scriptie wordt gekeken naar de daadwerkelijke doelgroep van het door Nederland gevoerde beleid: de Surinaamse migranten. Er wordt een analyse gemaakt van de manier waarop zij de situatie in het gastland aanschouwden. De factoren huisvesting, arbeid, en educatie vormen de kaders voor deze perspectieven. Zoals eerder vermeld, zijn dit immers de factoren die bepalend zijn voor de mate waarin een migrantengroep succesvol in het gastland mee kan draaien. Het analyseren van de perspectieven van deze migranten is relevant, gezien het feit dat de bestaande literatuur doorgaans beperkt blijft tot een analyse van het immigratiebeleid zelf.

De focus ligt hierbij op de jaren tussen 1974 en 1980. In deze relatief korte periode was er immers sprake van aanzienlijke schommelingen in het aantal Surinaamse migranten. De ervaringen van Surinaamse migranten, zoals beschreven in de secundaire literatuur worden vergeleken met ervaringen en opinies, zoals opgetekend in Nederlandse en Surinaamse kranten. Op deze wijze wordt gepoogd deze stemmen in een nieuw daglicht te plaatsen.

Wederzijds onbegrip

*'[...] Intussen kwamen snel drie andere politieauto's op het plein aan, die de Mercedes omsingelden. Agenten stapten uit en vroegen de bestuurder van de Mercedes om zijn rijbewijs. Hij toonde dit gewillig. Toen de agenten aanstalten maakten om de controle voort te zetten, zei de chauffeur: "Maar meneer, ik heb in deze auto de minister van Binnenlandse Zaken van Suriname en de gevolmachtigd minister". Dat bleek een toverwoord te zijn.'*⁶⁵

In september 1975 liep dit diplomatieke incidentje, dat ironisch genoeg plaatsvond op het Surinameplein te Amsterdam, met een sisser af. Het is echter wel illustratief voor de gespannen verhoudingen tussen Surinamers en Nederlanders in de jaren zeventig. Deze aanhouding voltrok zich 's nachts, nadat een anonieme man melding had gemaakt van 'een rijksgenoot [die] zo weinig mogelijk van zich [liet] zien.' Toen drie andere Surinamers zich bij de chauffeur voegden, was dit reden voor de politie om in actie te komen. Nadat het diplomatieke 'toverwoord' was gebezigd, konden de ministers hun weg vervolgen. Achteraf waren zij verbolgen over het optreden van de dienders, aangezien 'de agenten niet de moeite hadden genomen hun excuses aan te bieden'. De aanloop en nasleep van

⁶⁵ Leeuwarder Courant, 'Politie hield Surinaamse ministers voor inbrekers', 13 september 1975.

dit incident zijn kenmerkend voor respectievelijk de Nederlandse en de Surinaamse visie op de bilaterale verhoudingen. Enerzijds konden (Creoolse) Surinamers die zich 's nachts op straat begaven niets goeds in de zin hebben. Anderzijds was dit een typisch voorbeeld van de paternalistische houding van de kolonisator.

Ongeacht wie het in deze kwestie bij het rechte eind had, kan er geconstateerd worden dat er in ieder geval sprake was van wederzijds onbegrip. In beide landen was het gebrek aan kennis van de ander een terugkerend thema met betrekking tot de migratie. 'In Suriname ziet men vooral de grotere welvaart [...] [vanuit] Nederland ziet men de Surinamer als een ongeschoolde neger die [...] afhankelijk blijft van uitkeringen zo hij al niet terecht komt in de wereld van criminaliteit en prostitutie.'⁶⁶ Zoals eerder gesteld was de negatieve beeldvorming van Creoolse Surinamers constitutief voor het beeld van de gehele migrantengroep. Hun 'Zuidamerikaanse [...] lichtgeraaktheid'⁶⁷ woog in de Nederlandse pers en politiek zwaarder dan de gedeelde taal en geschiedenis. Tekenend is het voorbeeld van de Amsterdamse Droogdok Maatschappij. Reeds in 1957 wierf dit bedrijf ruim honderd Surinamers. Uit voorzorg was het 'Hollandse kader van de ADM [...] speciaal voorgelicht over de "psychische gevoeligheden" van deze mannen.'⁶⁸ Desondanks – of wellicht dankzij – deze poging tot culturele overeenstemming, pakte de werving slecht uit. De Surinamers hadden klachten over gebrekkig loon en huisvesting, terwijl de ADM 'niet tevreden [was] over het arbeidstempo en de werklust'⁶⁹. Een klassieke kip-of-ei-situatie, die waarschijnlijk het negatieve beeld van de ander onder de betrokkenen versterkt heeft.

Waar het onbegrip van Nederlandse zijde grotendeels was gestoeld op een te negatieve beeldvorming van de ander, vond het Surinaamse onbegrip haar oorsprong in een te positieve beeldvorming. Hoewel onder de diverse migrantenpopulatie de redenen voor de oversteek uiteenliepen, was het idee dat de situatie in Nederland beter zou zijn gemeengoed. Bovendien was er tussen beide landen een 'zeer lange migratietraditie'⁷⁰, waarbij het al dan niet tijdelijke verblijf in Nederland als summum van sociale mobiliteit gold. Echter, de Surinaamse migrantenpopulatie maakte eind jaren zestig een wezenlijke verandering door. In tegenstelling tot de 'studenten, middengroepen en arbeiders'⁷¹ van de eerste helft van de twintigste eeuw, constateert antropoloog Frank Bovenkerk dat een omvangrijk deel van de nieuwe migranten 'afkomstig [is] van het stadsproletariaat van Paramaribo; een verzameling mensen, die algemeen weinig scholing hebben genoten, die weinig of geen arbeidservaring bezitten en die veel slechter op Nederland zijn voorbereid

⁶⁶ J.M.M. van Amersfoort, 'Van William Kegge tot Ruud Gullit. De Surinaamse migratie naar Nederland: Realiteit, beeldvorming en beleid', in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, vol. 100 (1987), pp. 475-490, p. 480.

⁶⁷ Laarman, *Oude onbekenden*, p. 179.

⁶⁸ Schuster, *Poortwachters*, p. 120.

⁶⁹ Ibidem, p. 121.

⁷⁰ G. Willemsen (ed.), *Suriname: de schele onafhankelijkheid* (Amsterdam 1983), p. 154.

⁷¹ Willemsen (ed.), *De schele onafhankelijkheid*, p. 166.

dan de andere emigrantencategorieën.⁷² Veel van deze lager opgeleiden zagen weinig perspectief tot stijging – of zelfs tot handhaving van de huidige bestaanszekerheid – in Suriname. Zowel de grotere werkgelegenheid als de robuustere sociale voorzieningen in Nederland hadden daarom een grote aantrekkingskracht. Deze feitelijke situatie werd gecombineerd met het discours in Suriname, waar men constant een 'te rooskleurig maar in principe niet onjuist beeld'⁷³ van Nederland schetste, gebaseerd op getuigenissen van reeds gemigreerde familieleden. Zo bezien had de metafoor van 'het land van melk en honing' en diens 'uitsluitende functie'⁷⁴ niet alleen haar oorsprong in de Nederlandse pers en politiek, maar tevens bij de Surinaamse migrantenpopulatie.

Perspectieven op huisvesting

Als men sprak over de KLM-vluchten die de Surinamers van der naar her brachten, had men het doorgaans over de Bijlmerexpres. Een veelzeggende term, die zowel het tempo van de migratie als de eindbestemming ervan aanduidde. Uiteraard kwamen niet alle Surinamers in de Bijlmermeer terecht, maar voor een aanzienlijk deel van hen gold de Amsterdamse nieuwbouwwijk als het nieuwe thuis. Reeds in 1974 was deze clustering zichtbaar: het aandeel rijksgenoten op de totale bevolking van Amsterdam bedroeg toen zo'n vier procent, terwijl dit percentage in de Bijlmermeer op vijftien procent lag.⁷⁵ Ook op landelijke schaal was er sprake van een zekere clustering, met name in de Randstad. Binnen dit verstedelijkte westen hadden de drie grootste steden een soort monopolie op de Surinamers: aan het eind van de eeuw was twee procent van de gehele Nederlandse bevolking van Surinaamse komaf, terwijl dit percentage in Amsterdam, Den Haag, en Rotterdam tussen de zeven en negen procent lag.⁷⁶

Als antwoord op deze clustering kwam de Nederlandse overheid met een beleid van 'gebundelde deconcentratie', teneinde de migranten te spreiden buiten de grote steden.⁷⁷ Dit was echter geen succes, en de vestiging van Surinamers buiten de Randstad kwam nauwelijks van de grond. Het gros van de migranten had immers familie en kennissen die reeds in de grote steden woonden. In een nieuwe, grotendeels vreemde omgeving was het dan ook begrijpelijk dat de nieuwkomers gebruik maakten van deze bestaande connecties. De reeds gevestigde Surinamers fungeerden dikwijls als eerste opvanglocatie en

⁷² Willemsen (ed.), *De schele onafhankelijkheid*, p. 167.

⁷³ Van Amersfoort, 'Van William Kegge tot Ruud Gullit', p. 479.

⁷⁴ Laarman, *Oude onbekenden*, p. 171-172.

⁷⁵ Vrije Stem: onafhankelijk weekblad voor Suriname, 'De opvang en begeleiding van rijksgenoten', 31 oktober 1974.

⁷⁶ Vermeulen en Penninx (eds.), *Immigrant Integration*, p. 69-70.

⁷⁷ Willemsen (ed.), *De schele onafhankelijkheid*, p. 168; Vermeulen en Penninx (eds.), *Immigrant Integration*, p. 69.

springplank, wat de clustering bevorderde. Kenmerkend voor de eigengereidheid van deze migranten is het voorbeeld dat CPN-dagblad *De Waarheid* begin 1975 optekende. '[...] Vriendelijke ambtenaren [worden] straal voorbijgelopen door de nieuw aangekomenen, die zich vlug naar de ontvangsthal reppen waar al in Nederland verblijvende familieleden en vrienden een vrolijk ontvangstcomité vormen.'⁷⁸

In ditzelfde artikel wordt deze houding van de Surinamers gekoppeld aan hun wantrouwen voor het spreidingsbeleid. In een gesprek met Frank Naarendorp van vereniging "Ons Suriname" wordt het spreidingsbeleid hevig bekritiseerd. Zo werden de namen van de dorpen waar de migranten terecht zouden komen doorgaans niet genoemd, en de plaatsen die wel bekend waren hadden geenszins de capaciteit om de nieuwkomers op te vangen. Bovendien stelt Naarendorp dat de clustering – 'gettovorming' – 'nooit een argument [mag] zijn om de mensen uit elkaar te trekken en over het land te spreiden.' De gevreesde 'uitwassen' van de geconcentreerde migratiepopulatie waren veeleer het gevolg van relatief grotere werkloosheid en gebrekkig woonruimte. Nieuwkomers die niet direct bij vrienden of familie hun heil vonden, kwamen veelal terecht in pensions met slechte voorzieningen: 'Je zal maar met 9 mensen op een kamer wonen. [...] Eén toilet voor 7 à 8 gezinnen.'

Dergelijke taferelen bestendigden de marginale positie die de Surinaamse migranten bekleedden. Ook in Suriname zelf klonken pessimistische geluiden naar aanleiding van deze verhalen. Reeds in 1974 beschreef de *Vrije Stem* de situatie van haar landgenoten in Nederland als paria's die in getto's moesten leven. 'In andere nederlandse steden is de situatie NIET BETER. Het komt erop neer dat de Surinamer in Nederland overall wordt beschouwd als een ONGEWENSTE INDRINGER, ondanks zijn nederlandse paspoort.'⁷⁹ Ondanks de 'wederzijdse ondersteuning [die] in de Bijlmer heel sterk is', aldus Naarendorp, was de *Vrije Stem* zeer negatief over de situatie aldaar. 'De Amsterdamse woningzoekenden willen niet meer in de "beruchte Bijlmer" wonen, met het gevolg dat de Bijlmer een Ghetto van ongewenste Surinamers is geworden, met toenemende sociale spanningen in die wijk.'

Perspectieven op arbeid

In tegenstelling tot wat zij verwachtten, kwamen de Surinaamse migranten aan toen de werkloosheid in Nederland dramatisch toenam. De recessie die volgde op de oliecrisis van 1973 gold als hoofdoorzaak voor deze situatie. Deze algemene economische malaise werd

⁷⁸ De Waarheid, 'Surinamers wantrouwen spreidingsbeleid', 8 februari 1975.

⁷⁹ Vrije Stem: onafhankelijk weekblad voor Suriname, 'Migratie-beleid van Ned. en Sur. is kortzichtig en onverantwoord', 30 september 1974.

versterkt door randontwikkelingen, zoals de mijnsluitingen in Limburg. Zo gold Sittard als één van de bovengenoemde spreidingsgemeenten voor Surinamers, maar een wethouder aldaar wees deze suggestie af, 'want er [was] beslist geen werk voor hen'⁸⁰. Het gebrek aan ruimte op de arbeidsmarkt werd versterkt door zowel het volume als het karakter van de migrantengroep. De grotendeels ongeschoolde en onervaren Surinamers die het 'stadsproletariaat' vormden moesten voor dezelfde laagbetaalde banen concurreren met beter gekwalificeerde Nederlanders. De werkloosheid onder eerstgenoemden bleef dan ook aanzienlijk. Zo constateerde de *Vrije Stem* reeds in 1974 een 'zeer zorgelijk' werkloosheidspercentage onder rijksgenoten van ruim 16 procent;⁸¹ begin jaren tachtig lag dit op 27 procent, 'ruim het dubbele [...] van die der "Hollanders".'⁸² Uiteraard is het niet vreemd dat werkgevers uit een ruim aanbod voor de beter gekwalificeerde opties kozen, maar ook discriminatie was een significante factor.⁸³ Immers, de Surinaamse migranten werden in dat 'vreemde en vijandige land [...] de hele dag gekonfronteerd, met het feit dat ze onwelkom zijn'⁸⁴.

Perspectieven op educatie

Vergeleken met huisvesting en arbeidsparticipatie, stond de onderwijsparticipatie van Surinaamse migranten doorgaans in een beter daglicht. De gedeelde taal en het feit dat het onderwijs in Suriname zelf 'op Nederlandse leest geschoeid'⁸⁵ was zorgde voor een relatief gemakkelijke transitie naar de Nederlandse onderwijsinstellingen. De positieve effecten hiervan klinken tot op de dag van vandaag door. Vergeleken met migranten uit het Middellandse Zeegebied zitten leerlingen van Surinaamse afkomst langer op school, en vaker op een hoger niveau.⁸⁶

In de jaren zeventig lag dit voor migrantenkinderen echter anders. Hoewel het Nederlands nog altijd als de officiële taal in Suriname gold, was het Sranantongo onder invloed van het Creools nationalisme de officiële omgangstaal geworden. Onder de leden van het 'stadsproletariaat' bleef dit ook in Nederland de voertaal, versterkt door hun clustering. Een goede vergelijking is te maken met de gemeenschappen in de randgebieden van Nederland. Er was immers relatief weinig contact buiten de eigen kringen; net als bij

⁸⁰ De Waarheid, 8 februari 1975.

⁸¹ Vrije Stem, 31 oktober 1974.

⁸² Willemsen (ed.), *De schele onafhankelijkheid*, p. 160.

⁸³ Vermeulen en Penninx (eds.), *Immigrant Integration*, p. 72.

⁸⁴ Vrije Stem: onafhankelijk weekblad voor Suriname, 'Emigratie naar Ned. vernietigt Suriname', 21 augustus 1974.

⁸⁵ Van Amersfoort, 'Een som van misverstanden', p. 110.

⁸⁶ J. Schuster, 'De mythe van de perfect geïntegreerde Surinamer', in: *OSO. Tijdschrift voor Surinamistiek en het Caraïbisch Gebied*, vol. 28, no. 1 (2009), pp. 104-121, p. 109.

de dialecten uit het oosten kon men zonder "beschaafd" Nederlands prima uit de voeten. In tegenstelling tot die gemeenschappen, echter, was men niet gerust op de zelfredzaamheid van de Surinaamse migranten. Zo werden er grote zorgen geuit over adolescenten in de Bijlmer, 'die [op] het peil van de zesde klas basisschool [stonden], maar het onderwijs op de vervolgschool niet [konden] volgen.'⁸⁷ Gezien de slechte vooruitzichten van deze groep jongeren op de arbeidsmarkt, was een dergelijke vervolgopleiding van groot belang. Het verantwoordelijke ministeries van Onderwijs en van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk hadden bij het aanpakken van deze problematiek weinig oog voor de betrokken Surinaamse welzijnsinstellingen. Zij leverden hier forse kritiek op. Het beleid, gericht op het 'functioneren in de Nederlandse maatschappij'⁸⁸, was 'geheel zonder inspraak van de Surinamers tot stand gekomen.'⁸⁹ Onder de welzijnsinstellingen bestond de angst dat zij als 'tweederangsburgers' werden bestempeld.

Conclusie

De manier waarop de Surinaamse migranten hun situatie in Nederland verschilde zowel per individu als per situatie. Op het gebied van huisvesting was men overwegend negatief, wat eveneens gold voor de situatie op de arbeidsmarkt. Wat betreft educatie was men overwegend positiever, maar ook daar konden kanttekeningen worden geplaatst bij de participatie van de Surinaamse migranten.

⁸⁷ Vrije Stem, 31 oktober 1974.

⁸⁸ Vrije Stem: onafhankelijk weekblad voor Suriname, 'Positie Surinamers in Nederl.', 24 november 1978.

⁸⁹ Het Vrije Volk: democratisch-socialistisch dagblad, 'Surinaamse kinderen kansarm', 20 november 1978.

Beleid en perspectieven: discrepanties en overeenkomsten

In dit deel van de scriptie wordt een synthese gemaakt van de bevindingen in de voorgaande delen. De kenmerkende aspecten van de perspectieven van de Nederlandse overheid worden vergeleken met de kenmerkende aspecten van de perspectieven van de Surinaamse migranten. Deze vergelijkende analyse heeft als doel vast te stellen in hoeverre er sprake was van discrepanties dan wel overeenstemmingen tussen beide groepen actoren.

Kenmerken van perspectieven: Nederlandse overheid

Zoals reeds is vastgesteld, was de Nederlandse regering in eerste instantie gebrand op het stopzetten van de Surinaamse immigratie. Hoewel het relatief kleine aantallen betrof, baarde de criminele en werkschuwe elementen van deze groep hen grote zorgen. Reeds in 1963 schreef de minister van Justitie in een intern document dat 'de toelating van Surinamers leidt tot ongewenste gevolgen.'⁹⁰ De wenselijkheid van deze immigratiestop werd gedeeld door vrijwel de gehele Nederlandse politiek. Echter, wegens de nieuwe staatkundige verhoudingen die in 1954 hun intrede hadden gedaan, was het onmogelijk om de Surinamers op legale wijze een halt toe te roepen. De politieke respons op dit dilemma was gevarieerd. Onder andere Schuster en Laarman wijzen op de bewuste criminalisering van de Surinaamse migratie, die daarmee 'juridisch en sociaal' geproblematiseerd werd en slechts 'door het treffen van een toelatingsregeling' kon worden opgelost.⁹¹ Zo beschreef een procureur-generaal 'deze mensen uit Suriname' – 'de goede natuurlijk niet te na gesproken' – als ofwel werkloos, ofwel werkzaam in een oneervol beroep.⁹² Dit negatieve alarmisme kende als uitwas de ongrondwettelijke uitspraken van minister van Agt. Uiteindelijk – de bovenstaande roergangers hoogstwaarschijnlijk niet ten spijt – gold het meer positief geconstrueerde postkolonialisme van de PvdA als de Nederlandse ontsnapping uit het Statuut. Zo hoefde er geen toelatingsregeling te worden opgelegd, maar kon deze vanzelf resulteren uit de Surinaamse onafhankelijkheid.

Hoewel de Nederlandse regering dus een immigratiestop als doel had gesteld, had de gekozen methode een averechtse werking, zoals van Amersfoort reeds constateerde. Toen in de jaren zeventig duidelijk werd dat de immigratie juist toenam, achtte de overheid een totale stop niet meer realistisch. Voorts ging men over op een tweeledig beleid gericht op spreiding en remigratie. Wat betreft het eerste punt vreesde men de nadelige effecten van een te zeer geconcentreerde migrantenpopulatie. In het verlengde van de negatieve

⁹⁰ Schuster, *Poortwachters*, p. 119.

⁹¹ Ibidem, p. 120.

⁹² Laarman, *Oude onbekenden*, p. 179.

beeldvorming van Surinamers, was opeenhoping geenszins verstandig. Immers, als het gros van deze groep werkloos c.q. crimineel was, dan had de groei van deze groep direct nadelige consequenties voor het gebied waar zij aanwezig waren. Laarman kaartte de water- en exodusmetaforen met betrekking tot de immigratie aan; wat betreft de uiteindelijke vestiging is een lastmetafoor op zijn plaats. Als de Surinamers immers een letterlijke en figuurlijke last voor Nederland vormden, was het wenselijk deze niet slechts op de schouders van de grote steden te laten rusten, maar over eenieders schouders te spreiden.

Zo gezien was het spreidingsbeleid nauw verbonden met de remigratiegedachte; een soort spreiding gericht op de oorspronkelijke dragers van de last. De Nederlandse regering was echter van mening dat niet alleen Nederland, maar zeker ook Suriname en de Surinamers zelf bij remigratie gebaat waren. Los van de negatieve lastmetafoor ondervond het rijksdeel grote problemen in aanloop naar de onafhankelijkheid en aan het einde van de jaren zeventig: Suriname liep leeg. Begrijpelijkerwijs was het onmogelijk om de omstandigheden in een nieuwbakken natie te verbeteren als er niemand aanwezig was om dat te doen. De Nederlandse overheid was er in de kern van overtuigd dat een aanzienlijk deel van de Surinaamse migranten terug zou keren. Zo raamde het CBS dat het percentage repatrianten tussen de 25 en 50 procent zou liggen, terwijl het uiteindelijk niet meer dan drie procent zou bedragen.⁹³

Kenmerken van perspectieven: Surinaamse migranten

Kenmerkend voor de wijze waarop Surinaamse rijksgenoten hun migratie naar Nederland zagen, was het feit dat deze als onderdeel van een 'zeer lange migratietraditie' beschouwden.⁹⁴ Immers, de 'migratie van Surinamers naar Nederland [was] net zo oud als de vestiging van plantagekoloniën'.⁹⁵ Zo gezien vormde de migratie van de jaren zestig geen waterscheiding in de Surinaamse geschiedenis. De genormaliseerde perceptie ervan werd verder bestendigd door het feit dat een groot deel van de migranten het 'standaardmotief' voor de oversteek hanteerde: dat van studie.⁹⁶ Het was de Surinamers immers gewoon om bij een gebrek aan hogere onderwijsinstellingen een vervolgopleiding in Nederland te doen. De migratie naar Nederland was in dit opzicht een middel tot sociale stijging, dat 'altijd aanzien heeft verschaft'. Opvallend was dat in de jaren zeventig de Surinamers met weinig tot geen vooropleiding – het 'stadsproletariaat' bij monde van Bovenkerk – idem dito dit standaardmotief met regelmaat opgaven. Het is onwaarschijnlijk

⁹³ Van Amersfoort, 'Een som van misverstanden', p. 118.

⁹⁴ Willemsen (ed.), *De schele onafhankelijkheid*, p. 154.

⁹⁵ Van Amersfoort, 'Van William Kegge tot Ruud Gullit', p. 476.

⁹⁶ Willemsen (ed.), *De schele onafhankelijkheid*, p. 167.

dat deze migranten daadwerkelijk van plan waren om zich in Nederland op de lesboeken te storten. Echter, door hun eigen migratie binnen het kader van deze traditie te plaatsen konden zij deze beter verantwoorden.

Naarmate de Surinaamse migratie in aantal toenam, was er eveneens sprake van een toenemende clustering in Nederland. Reeds is vastgesteld dat één van de bepalende factoren voor de tocht naar Nederland bestond uit de getuigenissen van reeds gemigreerde vrienden en familieleden. Deze vormden daarmee een gravitatiepunt voor de nieuwkomers. Een zekere clustering is vrijwel iedere migrantenpopulatie eigen: wereldwijd zijn de Chinatowns bekend. Voor de Surinaamse migranten in Nederland gold dit echter nog sterker, gegeven het feit dat ongeveer een derde van de gehele bevolking de oversteek maakte. Op deze wijze bleven de hechte banden tussen vrienden en familie die reeds in Paramaribo bestonden vrijwel geheel intact. De clustering werd niet alleen versterkt door de vele organisaties die in Nederland werden voortgezet en opgericht, maar tevens door 'zoveel ooms en tantes die bereid [waren] een deel van de zorg [van de kinderen] op zich te nemen'⁹⁷.

Naast de migratie en de vestiging, was het perspectief van de Surinaamse rijksgenoten op hun eventuele remigratie eveneens interessant. In theorie werd deze door velen als zeer wenselijk beschouwd, maar in de praktijk speelde het geen rol. Het 'angstwekkend groot vertrek' baarde vooral de achtergeblevenen grote zorgen: zij verloren 'mensen, zonder wier arbeid het land ONMOGELIJK tot ontwikkeling [kon] worden gemaakt.'⁹⁸ Bovenkerk constateert dat deze 'interne dynamiek' kenmerkend was voor de migratie. De vicieuze cirkel van verslechterende omstandigheden leidde ertoe dat de emigratie zichzelf stimuleerde. Zo gezien was 'retourmigratie [...] een gedachte die vreemd is aan het karakter van de Surinaamse landverhuizing.'⁹⁹ Voor de Surinaamse migranten diende het idee van remigratie voornamelijk een 'ideologische functie' waarmee de 'verbondenheid met het land van herkomst' werd uitgedrukt. Ook van Niekerk constateert deze functie: 'The expression of a desire to return says more, then, about the emotional involvement with their native land than the actual readiness to return.'¹⁰⁰

Discrepancies en overeenkomsten

Bij het vergelijken van deze kenmerkende perspectieven vallen verschillende zaken op. Ten eerste kan er een grote discrepantie worden geconstateerd tussen de visies op het karakter van de migratie. Waar de Nederlandse overheid een plotse confrontatie met zeer ongewenste immigratie ervoer, zagen de Surinaamse rijksgenoten hun migratie naar

⁹⁷ De Waarheid, 8 februari 1975.

⁹⁸ Vrije Stem, 21 augustus 1974.

⁹⁹ Willemsen (ed.), *De schele onafhankelijkheid*, p. 175.

¹⁰⁰ Vermeulen en Penninx (eds.), *Immigrant Integration*, p. 68.

Nederland als ingebed in een lange traditie van de beide landen. Voor de Nederlandse overheid vormden de criminalisering en *othering* van deze groep een passend middel om de gevreesde negatieve gevolgen van hun komst tegen te gaan. Surinaamse migranten zagen zichzelf uiteraard niet in een dergelijk licht: zij wilden simpelweg hun leefomstandigheden verbeteren.

Ook wat betreft de uiteindelijke vestiging in Nederland bestaan er grote discrepanties tussen de Nederlandse overheid en de Surinaamse migranten. Eerstgenoemde was een groot voorstander van een spreidingsbeleid, gericht op het tegengaan van zowel gevreesde als reële negatieve omstandigheden. De opeenhoping van rijksgenoten zou de onder hen aanwezige criminaliteit in de hand werken. Door hen over het gehele land te spreiden, zou de ondervonden last beter gecontroleerd kunnen worden. Tevens zou het tegengaan van 'ghettoïsering' bevorderlijk zijn voor de Surinamers zelf, gegeven hun doorgaans kwalitatief slechte huisvesting. De Surinaamse migranten waren daarentegen juist fel gekant tegen enige vorm van spreiding. Dit had enerzijds te maken met een zeker wantrouwen jegens de Nederlandse overheid. De alternatieve vestigingsplaatsen die werden voorgesteld hadden immers weinig tot geen capaciteit voor nieuwkomers. Anderzijds waren de Surinamers zeer content met de reeds bestaande, hechte gemeenschappen. Het is niet ondenkbaar dat de Nederlandse overheid met het spreidingsbeleid assimilatie van de rijksgenoten voor ogen had: voor de Surinaamse diaspora – die nog altijd een sterke band met het thuisland kende – was dit uiterst onwenselijk.

Wat betreft het denken over remigratie kan er in ieder geval een theoretische overeenstemming tussen de Surinaamse migranten en de Nederlandse overheid worden geconstateerd. De affiniteit met het thuisland versterkte bij de migranten ideeën over een eventuele terugkeer. Dit werd tevens bestendigd door de noodzaak van de opbouw van de nieuwbakken republiek na 1975. Deze overeenstemming tussen overheid en migranten bleef in de praktijk achterwege.

Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de verschillende kenmerkende perspectieven van de Nederlandse overheid en de Surinaamse migranten met elkaar vergeleken. Hoewel er op een enkel punt sprake was van overeenstemming tussen de beide partijen, stonden hun visies over het algemeen haaks op elkaar. Voornamelijk wat betreft het karakter van de migratie en de uiteindelijke vestiging in Nederland was er sprake van grote discrepanties.

Conclusie

In dit slot worden de bevindingen van de voorgaande hoofdstukken kort op een rij gezet. Vervolgens zal worden beoordeeld in hoeverre het door Nederland gevoerde beleid een marginaliserende werking had op de Surinaamse migranten.

In het eerste hoofdstuk is geconstateerd dat de Nederlandse overheid een overwegend negatieve houding had ten opzichte van de Surinaamse migranten. In de optiek van zowel pers als politiek was Nederland geenszins een immigratieland. Voor de spijtoptanten uit Indië werd nog een uitzondering gemaakt, maar voor de Surinaamse rijksgenoten was er geen ruimte. Deze houding werd zeer versterkt door de negatieve beeldvorming van met name Creoolse Surinamers, die dikwijls als 'colporteurs en souteneurs' werden afgeschilderd. De gewenste immigratieban werd onmogelijk gemaakt door de hernieuwde staatkundige verhoudingen van 1954. Verscheidene tactieken werden ingezet om onder het Statuut uit te komen. De criminalisering van de migrantengroep in de jaren zestig was er hier één van, maar uiteindelijk gold het postkoloniale onafhankelijkheidsstreven hierin als doorslaggevend.

In het tweede hoofdstuk is nader ingegaan op de houding van de Surinaamse migranten ten aanzien van hun situatie in Nederland. Gezien de slechte omstandigheden op zowel de huizen- als de arbeidsmarkt, beschouwden zij hun positie als overwegend negatief. Wat betreft de factor educatie waren de Surinaamse migranten beter gepositioneerd dan hun Mediterrane evenknieën, maar desalniettemin was de situatie ook hier voor verbetering vatbaar. Desondanks was het in Nederland nog altijd beter toeven dan in Suriname, wat ook blijkt uit de stijgende lijn die de migratie in de jaren zestig en zeventig doormaakte.

In het laatste hoofdstuk zijn de perspectieven van de Nederlandse overheid en de Surinaamse migranten naast elkaar gelegd. Hier viel op dat er meer discrepanties dan overeenkomsten waren. Zo zag de Nederlandse overheid de toegenomen migratie als een ongewenste overrompeling die een breuk was met de geschiedenis. Voor de Surinamers was het eerder een kwestie van conjunctuur dan van structuur: een hausse in de gevestigde migratietraditie. Waar de migranten de clustering van hun hechte gemeenschappen wenselijk achtten, wenste de overheid juist zoveel mogelijk spreiding van de groep. Anderzijds was er wel een door beide partijen gedeelde remigratiewens, maar deze was voornamelijk theoretisch: de realiteit bleek veel weerbarstiger.

Al deze bevindingen leiden ons tot de conclusie dat het gevoerde migratiebeleid wel degelijk een marginaliserende werking op de Surinaamse migranten had. De mate hiervan verschilde echter per situatie, waarbij men voornamelijk op het gebied van huisvesting en arbeid nadelige consequenties ondervond. Op het gebied van educatie was de marginaliserende werking minder aanwezig.

Bovendien was de marginalisering niet alléén aan het Nederlandse beleid te wijten. Ook de Surinaamse migranten zélf werkten dit proces in de hand. De verbondenheid die zij met het thuisland voelden en de daarmee gepaarde wens om ook in Nederland een hechte gemeenschap te vormen, vermoeilijkte hun participatie in de Nederlandse maatschappij.

Bibliografie en bronnen

Literatuur

Amersfoort, J.M.M. van, 'Van William Kegge tot Ruud Gullit. De Surinaamse migratie naar Nederland: Realiteit, beeldvorming en beleid', in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, vol. 100 (1987), pp. 475-490.

Amersfoort, J.M.M. van, 'Een som van misverstanden: het kabinet-Den Uyl en de immigratie van Surinamers', in: *Justitiële Verkenningen*, vol. 38, no. 2 (2010), pp. 109-121.

Bosma, U. (ed.), '*Post-Colonial Immigrants and Identity Formations in the Netherlands*' (Amsterdam 2012)

Buiks, P.E.J., '*Surinaamse jongeren op de Kruiskade. Overleven in een etnische randgroep*' (Deventer 1983)

Laarman, C., '*Oude onbekenden. Het politieke en publieke debat over postkoloniale migranten, 1945-2005*' (Hilversum 2013)

Niekerk, M. van, T. Sunier en H. Vermeulen, '*Bekende vreemden: Surinamers, Turken en Nederlanders in een naoorlogse wijk*' (Amsterdam 1989)

Odmalm, P., '*Migration Policies and Political Participation: Inclusion or Exclusion in Western Europe?*' (Londen 2005)

Schuster, J., '*Poortwachters over immigranten. Het debat over immigratie in het naoorlogse Groot-Brittannië en Nederland*' (Amsterdam 1999)

Schuster, J., 'De mythe van de perfect geïntegreerde Surinamer', in: *OSO. Tijdschrift voor Surinamistiek en het Caraïbisch Gebied*, vol. 28, no. 1 (2009), pp. 104-121.

Vermeulen, H. en R. Penninx (eds.), '*Immigrant Integration. The Dutch Case*' (Amsterdam 2000)

Willemsen, G. (ed.), '*Suriname: de schele onafhankelijkheid*' (Amsterdam 1983)

Bronmateriaal

Centraal Bureau voor de Statistiek, 'Buitenlandse migratie van Nederland met Suriname en de Nederlandse Antillen 1946-1972' (Den Haag 1974)

Tweede Kamer der Staten-Generaal 1970-1971, Kamerstuknummer 10900 IV, ondernummer 7 (3 december 1970)

Leeuwarder Courant, 13 september 1975

Parlement & Politiek, 'Kabinet-Den Uyl (1973-1977)',
http://www.parlement.com/id/vh8lnhronvw9/kabinet_den_uyl_1973_1977

Vrije Stem: onafhankelijk weekblad voor Suriname, 21 augustus 1974

Vrije Stem: onafhankelijk weekblad voor Suriname, 30 september 1974

Vrije Stem: onafhankelijk weekblad voor Suriname, 31 oktober 1974

Vrije Stem: onafhankelijk weekblad voor Suriname, 24 november 1978

Het Vrije Volk: democratisch-socialistisch dagblad, 20 november 1978

De Waarheid, 8 februari 1975
